



Entrevista a Miguel Gracia

El vicepresident de la Diputació d'Osca diu que cal retrobar l'equilibri territorial



Trobada a Morella

Una vintena d'entitats culturals de les Terres de l'Ebre acorden establir relacions de cooperació per enfortir els seus vincles



Faió, capital de la mineria

La vila matarranyenca va acollir el primer Simposi sobre el patrimoni miner d'Aragó



Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 3 • núm. 19 • La Franja, juliol-agost de 2002



Els treballadors d'Aragó es van mobilitzar contra el Cop de Decret

20-J: VAGA GENERAL

MARIBEL SANCHO - DIARIO DE TERUEL

Manifestació a Alcañís el 20 de juny

Vaga general a la Franja

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-galo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPOÏT LEGAL: TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Fraga

Llibreria Badia, Estanc Bollic,

Llibreria Cabrera

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés

Saragossa

Kiosko Hermanos Vidal

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

Els ciutadans entenen consolidats uns drets polítics i socials, conquerits en un llarg procés que va començar en la lluita contra la Dictadura –en què la defensa dels drets laborals es va unir a la lluita pels drets polític–, que va continuar durant la transició política, a voltes amb grans pactes socials –el Pactes de la Moncloa–, a voltes amb vagues i lluites de llarga durada. Vint-i-cinc anys després d'aprovada la Constitució, qualsevol reforma a la baixa dels drets que cataloguem dins del concepte «**estat del benestar**», produirà una reacció contundent, independentment del govern que la promoga.

En aquest cas, les mesures aprovades en solitari pel Partit Popular van més enllà d'una simple reforma del sistema de l'atur i encobreix greus conseqüències en la precarització de col·lectius com ara els treballadors fixos discontinus, en l'abaratiment de l'acomiadament que s'amaga darrera la desaparició dels salaris de tramitació, en la situació de terra de ningú en què quedarà el més del milió de jubilats que passaran a ser qualificats d'aturats i que es veuran obligats a acatar el cop o ha enfrontar-s'hi, ells o les autoritats autonòmiques –La Junta d'Andalusia amenaça amb la rebel·lió, la Generalitat de Catalunya es nega a oferir feina als jubilats tal com fixa la norma del Govern...– o en l'atac a la qualificació professional que s'amaga darrera «el compromís d'ac-

tivitat». En definitiva, mesures que, en conjunt, suposen un autèntic cop a la qualitat de l'ocupació a Espanya. Tampoc s'hi val a mirar com estan els treballadors a la UE o què vol fer el Cancellier Schroeder a Alemanya. Si comparem, comparem-ho tot.

La important participació en les manifestacions i concentracions aclareixen els dubtes sobre la dimensió de la resposta dels ciutadans. A les nostres comarques, la jornada de vaga general va deixar patent que la transformació en el sistema productiu ha anat distribuïnt en el territori un notable teixit industrial a vegades imperceptible. Montsó, Binèfar, Ballovar, Fraga, Mequinensa, Casp, Alcanyís, van visualitzar la jornada de vaga amb l'aturada gairebé total en les seus principals indústries, en el transport i en la construcció.

Els esdeveniments posteriors han vingut a evidenciar que no solament es va rebutjar el contingut d'un decret llei sinó el tarannà d'una forma de governar autoritària i superba. Un 60% dels espanyols, segons estadístiques recents, demanen la retirada del «cop de decret» d'Aznar i un 88% dels enquestats reclamen al Govern que s'assegui a negociar amb els sindicats, fins i tot dins dels segments de votants del PP, que ho fan en un 84%. Els segments d'enquestats d'estatus socioeconòmic alt/mitjà opinen, en un 90% que el Govern ha de negociar –El clamor pel diàleg és aclaparador. Les espases, per ara, segeixen en alt.

ESTISORES

Miguel Estaña



s u m a r i



salutació del director

Pareix que la vaga del 20 de juny hagués set un mal somni, algo tan passatger com una tarda de tempesta estiuenca. Un badall d'una fera, abans ferotge, que després d'allargar la pota, continuà amb la seua perllongada somnolència. Dissortadament, a la Franja, al no tenir entorn els seus nuclis urbans grans polígons industrials ni empreses amb un número important de treballadors, la vaga no va tenir amples repercussions socials ni ressò en els mitjans de comunicació. Tal volta els aturs parcials en algun centre educatiu d'Ensenyament Secundari i a alguna gran empresa de Fraga, i concentracions d'emigrants i sindicalistes a les seus de l'INEM de la capital del Baix Cinca, van ser les úniques dades que van sobreixir a l'atonia general sortint de l'anonimat mediàtic.

De totes formes, la societat civil de base es continua bellugant, com podeu apreciar llegint aquesta revista: gent del Matarranya es reuneix a la Terra Alta amb gent de Catalunya i València per tractar temes culturals comuns; es recupera per al municipi el poble bell de Mequinensa; els actes de les Jornades Culturals del Torricó contaren amb una gran participació de la població... *Epur si muove.*

Màrio Sasot

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Miguel Gracia, vicepresident de la Diputació d'Osca

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:

Faió fou la capital de la mineria i la geologia ibèrica

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

Congrés mundial sobre polítiques lingüístiques

cartes dels lectors

Felicitaciones

Últimament he pogut posar-me en contacte amb uns amics de Fraga. A través d'ells m'ha arribat a les mans la seva Revista per primera vegada. Els felicito per la Revista que conté una informació rica, variada i molt concreta de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

Els dono l'enhorabona i els desitjo molt d'èxits.

Un català més que estima la Terra i la Llengua.

Joan Maria Farrés

Lo Timó

El Timó, associació declaradament penjoll de la FACAO i una mica espargit per tota la Franja, on fa un parell d'anys eren una catxilada de 70 no té bona acollida a les nostres comarques encara que ells pensen el contrari. Diuen que si s'apren el català renunciem a la parla dels nostres avantpassats, a la nostra identitat, que som venuts i cervells rentats per Catalunya, que per això estem contra Aragó, que una Franja té dos fronteres i ells només en tenen una. Això ho he llegit personalment a una publicació de Tamarit, on algunes persones escriuen tal com sona la nostra parla (ome, historia, pllou, que –per que hi–, lin, etc.) dient que això és l'**idioma literano**. Sense cap gramàtica. No és d'estranyar que la Llei de Llengües estiga feta un embolic a Saragossa.

J.M. Purroy
Barcelona

Rectificar, de savis!

M'agradaria rectificar la meua carta sobre la web de la Franja (*TdF*, abril 2002). Crec que em vaig precipitar criticant una pàgina –<http://www.lafranja.net>– que encara no he vist (ni ningú perquè encara no està activa). Vaig ser una mica irreflexiva en els meus comentaris davant del fet que el substantiu «Franja» unifiqués les associacions històriques de defensa de la nostra llengua i cultura a les nostres comarques (Consells Locals de la Franja, Institut d'Estudis del Baix Cinca i Associació Cultural del Matarranya). De fet, els nouvinguts a aquesta lluita tenim un deute amb aquestes. La persistència d'aquestes entitats i el treball (ni reconegut, ni remunerat) al llarg de molts anys han contribuït notablement a que avui encara estiguem parlant de «Franja». No creieu que tenen tot el dret del món a presentar-se sota el nom de «Franja» tal com ho van fer en aquesta revista? A més, m'han informat que el nom respon a qüestions estratègiques i que en cap cas es pretén excloure cap entitat amb els mateixos objectius i que sigui mereixedora de respecte pel seu coratge en la lluita per la nostra llengua i cultura i alhora pel seu comportament ètic. Tampoc s'ha volgut fer enciclopèdia i posar tot el que es troba per internet sobre la nostra terra com si es cuinés olla barrejada.

Elisenda Roig
Baix Cinca



Vaga general

L'altre dia, mentre tota Espanya estave de vaga, jo la recolzava des de casa, fent només serveis mínims (parar taula) i se'm va acudir que, vista la situació de desamparança en què està la nostra llengua a l'Aragó i la presa de pèl que representa una Llei de Llengües paralizada i raquíca, seria qüestió també de proclamar una vaga general per part dels catalanoparlants, tant de forma oral com escrita, de manera que els franjolins passàrem un dia sense parlar en català o sense escriure la carta, l'article o la columna acostumada. D'esta manera els que manen se n'adonarien del nostre descontent i potser correrien a parlamentari per evitar-la, però n'atres aguantaríem tossuts, sense obrir la boca ni trepitjar una tecla, si no tiren endavant una Llei més engrescadora. S'haurien de pactar, clar, els serveis mínims, que jo reduiria a entendre-mos en los menuts que no entenen el castellà i que es pensarien que ens hem tornat bojós, sense dir res o parlant una llengua estranya. I escriuria només els títols o l'encapçalament de les cartes, sense afegir-hi res. Jo crec que, amenaçant en una cosa així, els governants ja tremolarien i tal vegada correrien a redactar la Llei en qüestió. I si s'apunraven a la protesta els companys de l'aragonès, molt millor. Però si no tinguérem més remei que anar a la vaga, estic segur que a l'endemà n'atres diríem que molts mils d'aragonesos s'han manifestat, mentre que els organismes oficials dirien que només érem quatre eixebrats, els descontents de sempre. Quin país!

Miquel Blanc

Trobada d'entitats culturals de les Terres de l'Ebre a Morella

■ Mercè Gimeno



El passat dia 1 de juny es va celebrar a l'Ajuntament de Morella la Trobada d'Entitats i Associacions de les comarques de la Diòcesi de Tortosa. La trobada havia estat programada primerament per a la tardor passada amb motiu del I Congrés Cultural i Territori a la Diòcesi de Tortosa, però va haver de ser suspesa a causa d'una forta nevada.

Una vintena d'associacions i centres d'estudi de les comarques valencianes i catalanes que pertanyen a la Diòcesi de Tortosa, i de la comarca del Matarranya van acordar a Morella establir relacions de cooperació per tal d'enfortir els vincles culturals i lingüístics que les uneixen i que la realitat administrativa sovint ignora.

Carles Ripollès (del Centre d'estudis dels Ports) va iniciar l'acte fent un resum de les conclusions d'una enquesta que prèviament s'havia adreçat a totes les associacions culturals per tal de conèixer-ne les característiques. La majoria d'aquestes entitats són de recent constitució i són molt poques les que compten amb prou recursos per a realitzar activitats culturals destacades. La majoria depenen, per a la seua financiació, de la bona voluntat o de l'enteniment amb els poders polítics locals, provincials o autonòmics de

torn. Són molt poques les que tenen un pressupost anual fix que els permeta publicar i tenir una activitat cultural regular.

Els portaveus de les associacions van fer un breu resum de l'activitat i les finalitats de cada entitat.

Emili Fonollosa (de l'Associació Amics de Vallibona) va explicar l'experiència d'aquesta entitat pel que fa a l'aprofitament de les diferents possibilitats que ofereix internet per tal de promocionar la tasca cultural que duen a terme aquestes associacions ubicades en pobles petits i amb poca infraestructura. A partir de la seua experiència, es va acordar crear, com un primer pas, un portal a internet que reculli totes les activitats i publicacions d'aquestes associacions, i una llista de correu per tal de mantenir el diàleg i la cooperació entre trobada i trobada (<http://www.elistas.net/lista/associacions>). Durant aquest proper any, mentre no se celebra la segona trobada, la llista de correu permetrà comentar i proposar activitats concretes de col·laboració entre les entitats, el desenvolupament de les quals es valorarà en la següent trobada que se celebrarà a Calaceit l'any 2003.

Josep Sebastià Cid, actual coordinador de Cultura de la

Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre, que va assistir a la Trobada com a representant del Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, va presentar la propera creació de l'Institut Ramon Muntaner que vol ser un instrument al servei dels centres d'estudi. La Fundació serà portada per un patronat que actualment compta amb el suport de la Generalitat de Catalunya i de la Coordinadora de Centres d'Estudi de les Terres de Parla Catalana. L'objectiu en un futur és que s'hi integren altres governs del Domini Lingüístic català. L'Institut Ramon Muntaner tindrà la seua seu a les Terres de l'Ebre, probablement en un municipi de la Ribera, per la situació d'aquestes terres com a punt de cruïlla entre tots els territoris de parla catalana.

Josep Santesmas (president de la Coordinadora de centres d'Estudis de les terres de parla catalana) va fer notar a Cid que la Coordinadora de Centres i les diferents associacions han de treballar independentment de l'Institut Ramon Muntaner, i que aquest només hauria de ser un instrument al servei de tots.

Per acabar l'acte, Julià Pastor, coordinador de la trobada, va fer una valoració molt positiva de la mateixa atenent sobretot a l'èxit de la convocatòria. Per a Pastor, l'encontre de Morella és un primer pas important per a fomentar la relació entre les entitats que han d'esforçar-se per treballar conjuntament

Els representants de les diferents associacions assistents a Morella van ser rebuts per la regidora de l'Ajuntament de Morella Elena Domènech, la qual va oferir la col·laboració del consistori.

La toponímia al Baix Aragó i al Matarranya: un gran pas endavant

■ Artur Quintana

El 15 d'abril d'enguany s'ha publicat al *BOA* la Llei de Creació de la Comarca del Matarranya, i el 3 de maig la del Baix Aragó. En ambdues lleis en indicar per quins ajuntaments és formada la respectiva comarca se'n donen els noms tant en la forma castellanitzada com en la pròpia catalana. Amb aquestes lleis els noms dels ajuntaments –i en el cas de la Comarca del Matarranya també el de la comarca mateix– en la forma pròpia catalana esdevenen oficials, i efectivament ja se'n comencen a veure alguns cartells de senyalització per les carreteres. En el text de la llei de constitució de la Comarca del Matarranya s'indica, a més, que el català, la llengua pròpia és –cito– «uno de los elementos

que le confieren [a la Comarca del Matarranya] una acusada personalidad». Per a fer això, vull dir, per a oficialitzar el nom propi en català dels ajuntaments d'aqueixes comarques, els legisladors no fan sinó aplicar la Constitució i l'Estatut que declaren que el català és llengua oficial i ha de ser especialment protegida i respectada. Es recuperen així, oficialment, els topònims originals en català d'aqueixes comarques que la castellanització obligada havia relegat quasi només a l'ús oral, i fins i tot, en alguns, pocs casos, havia aconseguit de fer-los oblidar de la memòria col·lectiva –si no hagués estat perquè en aquests casos es disposa de documentació antiga, hauria estat impossible de recuperar-



Carrer de la Ginebrosa

los. Totes les localitats de llengua catalana de les dues comarques tenen noms dobles oficials, en la versió pròpia en català i en la versió castellanitzada, llevat dels dos casos, és clar, en què ambdues versions coincideixen: La Portellada i La Ginebrosa.

Aquesta reforma de la toponímia era un pas que calia fer, perquè era de justícia, i se n'ha de felicitar els legisladors que ho han fet possible. Esperem que a aquesta acció d'una immensa càrrega simbòlica, en segueixen d'altres d'oficialització, protecció i respecte de la llengua catalana, pròpia de tota la comarca del Matarranya i d'una part de la del Baix Aragó. Potser ni caldria dir que és un exemple que hauran de seguir les altres comarques total o parcialment de llengua catalana i/o aragonesa del nostre país.

Mirant amb detall la llista de topònims publicats a les lleis que acabo de citar hi he observat alguns petits errors que fàcilment es podran corregir. Alguns són clares errades d'impremta: Ráfels hi apareix escrit equivocadament amb accent greu [Ráfels]; a Fondespatla hi ha una «t» sobrerada després de la «n» [Fontdespatla]; La Ginebrosa és escrita «La Ginebro-

sa/la Ginebrosa», quan evidentment s'ha d'escriure només «La Ginebrosa», igual, doncs, en català com en castellà, com ja he indicat més amunt. D'altres errades tenen diverses motivacions: és un encert haver afegit el determinant «de Bergantes» a Aiguaviva, ja que altrament hi hauria confusió amb altres «Aiguavives» que hi ha a Espanya, raó per la qual cal afegir «de Matarranya» a Fórnsols, «de Tastavins» a Mont-roig –aquest darrer escrit «Montroig» a la llei– i «d'Algars» a Lledó. Un cas especial és Bellmunt que necessita també un determinant ja que a Espanya hi ha més d'un «Bellmunt» i d'un «Belmonte»; aquest determinant era fins fa poc «de Mesquí» en català i «de Mezquín» en castellà, després ha estat canviat oficialment en castellà en «de San José», que en català és «de Sant Josep», o si és volgués mantenir el típic diftong del català del Mesquí fóra «de Sant Josiap». Un cas greu és el de la Sorollera; ací hom ha oblidat de posar el topònim en català propi d'aquesta vila.

I això és tot. Un cop més felicitem-nos d'aquest pas endavant, d'un pes simbòlic tan gran, en el necessari foment del trilingüisme al nostre país.

El premi Baldiri Reixac per a l'estudi públic de la Ginebrosa

El projecte del català a l'Aragó que ha realitzat l'escola pública de la Ginebrosa ha obtingut el prestigiós premi Baldiri i Reixac dotat amb mig milió de pessetes. El guardó ha estat atorgat «per l'alt grau de responsabilitat i sensibilitat pedagògica de l'equip de mestres, que ha introduït la llengua del poble a l'escola en una situació no gens fàcil. I també per l'ús decidit de les noves tecnologies i pel desenvolupament de tot un seguit d'activitats de descoberta de l'entorn natural que potencien l'arrelament dels alumnes al país» –segons diu el veredict del jurat del premi–.

L'escola de la Ginebrosa, que forma part de la recent creada comarca del Baix Aragó, formada per dos mestres i catorze alumnes,

situada a la frontera de la llengua, té editada una magnífica pàgina web on ens mostra part del treball ara premiat a part d'altres continguts. Mestres i alumnat han estudiat a fons la llengua de la seua vila i, per això, han redactat una completa gramàtica, han recollit una gran part del lèxic que l'han classificat per temes, han gravat la pronunciació, han recuperat les tradicions de la seua vila i han arreglat, localitzat i fotografiat els interessants topònims del terme municipal.

A més la informació que dóna la web es pot llegir amb les tres llengües aragoneses: el castellà, el català i l'aragonès. Una autèntica lliçó sobre la normalització lingüística en una vila aragonesa i en una escola rural on, curiosament, no tenen mestre de català.

Parlar i escriure

A voltes, com sol parlem per parlar, el resultat fa plorar.

A voltes com sol escrivim per escriure, el que surt publicat pot fer riure; com no sigue que a l'anar a omplir el paper t'agafon ganas de ser més lliure i escomençes a posar el que sents i desitges, perquè la vida és massa dura i no has de perdre l'ocasió d'emburlar-te d'ella. Ha estat oportú M. B. de Calaceit, senyalant que el Rei no ha dit ni piu en la nostra llengua quan ha passat pel Matarranya fent campanya, encara que el bon home en sap prou i no li falten nés catalans de la Cristina. I amb més motius quan els reis que antigament passaven per les nostres viles, potser no parlaven altra cosa que català. O és que no han sigut importants els Reis de la Corona d'Aragó en la conformació de l'actual Estat Espanyol. Però als que aconsellen als del protocol, i als que escriuen el que han de dir els Caps d'Estat, els sol faltar finura i tacte a cabassos.

Tampoc li ha resultat molt fina que diguem, la tira enchapurriau, rriau, rriau, que l'autora d'aquest invent anti-gramàtic ha dedicat a l'eminent compositor Bernaola recentment desaparegut. Perquè el fa autor de dos melodies populars molt conegudes, quan ell com a molt les ha aprofitat o les ha recreat en sintonies i altres obres seues: el *Mambrú se'n va a la guerra...* es coneix per tota Europa com a mínim des de l'època de Napoleó; i *El Cocherito, leré...* és un joc i una cançoneta que ja coneixien los nostres iaies i els de Bernaola quan jugaven de xiquets al carrer. Dit i aclarit això, cal reconèixer també l'entusiasme i la incansable bona voluntat de la C.P. que, a la seua manera, defense com ningú els valors de la nostra cultura.

Tomàs Bosque

Declaració d'esglésies «BIC» al Matarranya i el Maestrat

■ Elena Cebrián

En data recent, el Govern d'Aragó ha declarat Bé d'Interès Cultural l'església de Sant Joan Baptista del Mas de les Mates, la casa consistorial de la Freixneda i l'església de Santa Maria Magdalena de Tronchón, totes elles en la categoria de monument.

Sobre la primera cal dir que es tracta d'una construcció barroca del segle XVIII que consta de tres naus, essent-ne la major la central, creuer no carregat en planta i capçalera recta. Aquesta construcció va patir greus danys durant la Guerra Civil, després de la qual degué ser reconstruïda, amb l'excepció de la portalada i la torre.

El segon edifici constitueix un magnífic exemple de casa consistorial del Baix Aragó construït a les darreries del segle XVI, i que conjuga elements goticistes i renaixentistes.

L'església de Santa Maria Magdalena de Tronchón, al Maestrat, data de finals del segle XVI i principis del XVII, i aplega elements tardogòtics, renaixentistes i barrocs.

És motiu d'alegria el reconeixement del valor i la importan-



Porxos de l'ajuntament de la Freixneda

cia d'aquests tres magnífics elements del patrimoni cultural aragonès i el fet que se'ls hagi

dotat del màxim règim de protecció que la Llei de Patrimoni Cultural Aragonès preveu.

Presentació del llibre

Aproximació a la Toponímia rural de Nonasp

■ Hipòlit Solé

El dia 15 de juny i dintre dels actes de la Setmana Cultural organitzats per la Comissió de Cultura a l'Ajuntament de Nonasp, l'Associació Amics de Nonasp, va fer la presentació del llibre *Aproximació a la Toponímia rural de Nonasp* i va donar el premi «Nonaspí de l'any 2001».

L'acte el va obrir la Regidora de Cultura Agustina Barberan, que va elogiar la tasca que fa l'Associació Amics de Nonasp.

Després es va presentar el darrer número de la revista *l'Eixam*. Merche Llop va fer la presentació del llibre *Aproximació a la Toponímia rural de Nonasp* de Marc Martínez. Va destacar la importància del llibre, així com els records que ens fa venir alguns topònims. Marc Martínez va fer un repàs de la seua obra recordant que sol és una aproximació, un començament i que caldria fer una obra més comple-

ta, tot agraït a les persones que li van ajudar a fer el llibre.

Per acabar, el president de l'Associació Amics de Nonasp, Daniel Maza va donar el premi Nonaspí de l'any 2001 al grup de Jota de Nonasp «Mare de Déu de les Dos Aigües» per la recuperació de jotes que es cantaven a Nonasp antigament.

El llibre es pot comprar al preu de 3 €, demanant-lo a Amics de Nonasp-50794 Nonasp.



L'Acadèmia del Sotet

A mitjans de març, D. Francisco Caja, professor de la Universitat de Barcelona, va impartir una conferència, invitat pels Amics de Fraga, sobre «La llibertat de la llengua», des d'un plantejament polític. No passaria res si no fos que D. Francisco és president de Convivència Cívica de Catalunya. En poques paraules, l'associació vidalquadrista, anticatalanista i blavera acèrrima, que fa la guerra per Catalunya contra tots els partits de l'arc parlamentari... des de més enllà de la dreta, per dir-ho finament. Es tractava de donar un toc acadèmic als plantejaments d'all i ceba dels Amics de Fraga. Posteriorment, el director de la *Voz del Bajo Cinca*, cunyat del president dels Amics de Fraga, li va concedir una pàgina per tal que els lectors s'il·lustressen. Però el tret els va eixir per la culata, ja que, quan la periodista li va preguntar sobre què era això que parlem a Fraga, l'home, amb tot el seny del món, amb tota la humilitat i la modèstia, va contestar: «jo no sóc lingüista i no m'atreveixo a sentenciar». Línies més avall, reblava dient: «el problema no és que siga una llengua o un dialecte: possiblement, en aquest tema, cal escoltar els lingüistes i punt. Però eixa és una qüestió acadèmica...».

La cúpula dels Amics de Fraga, Sr. Caja, ja fa dies que sí s'han atrevit a sentenciar perquè són tots lingüistes, no ho sabia? I s'han escoltat ells mateixos: són l'Acadèmia del Sotet. Per pertànyer-hi només cal estar mancat de seny, de modèstia i d'humilitat.

Josep Galan

L'Ajuntament de Fraga demanarà la cessió del castell

■ Jaume Casas



RAMON MESALLES

La Subdirecció General de Patrimoni del Ministeri de Cultura podria cedir en un termini de cinc a sis mesos el Castell de Fraga (antiga església de Sant Miquel) a l'Ajuntament de Fraga, per tal de procedir a la seua restauració. L'alcalde de Fraga, Vicent Juan, es va entrevistar recentment a Madrid, amb responsables d'aquesta Subdirecció. En la reunió va quedar palès que, actualment, el castell és propietat de l'Estat, tal com defensava l'Ajuntament de Fraga. A partir d'ací, la Subdirecció General de Patrimoni de l'Estat iniciarà una ronda de contactes amb tots els ministeris de l'Administració Central de l'Estat, per si algun d'ells està interessat en el seu ús. Posteriorment, s'iniciarà el corresponent expedient de cessió a l'Ajuntament, que, paral·lelament, treballarà en la redacció del projecte de restauració, per al qual s'espera comptar amb finançament de l'ú per cent cultural de les obres de la variant de la Nacional II a Fraga.

Una volta aclarida la titula-

ritat de l'edifici del castell, que pertany actualment a l'Estat, la ronda de consultes amb tots els ministeris, la cessió a l'Ajuntament serà qüestió de temps. En principi es tracta de demanar una cessió d'ús per un termini de cinquanta anys, amb una primera pròrroga de vint-i-cinc que s'anirà prorrogant de manera automàtica en el futur, sempre que se'n mantinga l'ús cultural. Segons l'alcalde de Fraga, «el Subdirector General de Patrimoni es va dur una impressió prou bona de l'avantprojecte de restauració del castell redactat per l'Ajuntament, per la qual cosa es pot dir que la decisió ja està presa. És una qüestió de temps, encara que els tràmits poden allargar-se cinc o sis mesos». Mentrestant, l'ajuntament aprofitarà per acabar de perfilar el projecte definitiu.

L'Ajuntament compta ja amb un avantprojecte, valorat en uns 150 milions de pessetes, que contempla la restauració del castell per tal de convertir-lo en una sala multiusos de caràcter cultural. Per a

la seua execució s'ha sol·licitat al Ministeri de Foment, l'ú per cent del pressupost de les obres de la variant de la N-II, que s'ha de destinar per llei a obres de caràcter cultural. Vicent Juan considera que «un cop solucionat el tema de la propietat pública del castell, el Ministeri de Foment té tots els arguments necessaris per incloure'n el projecte entre els que reben part d'eix ú per cent cultural». L'ú per cent de la variant serà la part principal del pressupost de la rehabilitació del castell. La resta l'aportarà l'ajuntament de Fraga i s'hi compta amb el compromís d'una entitat financera que va mostrar la seua disposició a col·laborar en el finançament de l'obra, així com amb les aportacions que puguen fer altres administracions com són ara la DGA o la mateixa Diputació Provincial. Vicent Juan considera que «la rehabilitació del castell i la seua conversió en un espai de lleure cultural, serà la primera passa d'un condicionament global de tota eixa zona alta de Fraga».

Després de més de 40 anys d'expropiació, Mequinensa recupera el seu poble

■ Guillem Chacon



Després d'anys de reclamació finalment aquest mes de maig l'ajuntament de Mequinensa ha aconseguit recuperar

les terres i restes de la Mequinensa que fou expropiada en la dictadura per la hidroelèctrica de l'Estat.

El poble fou pres entre l'any 1957 i el 1964 i gràcies a la signatura d'un conveni entre Endesa i l'alcalde, Jaume Borbon, les vuit hectàrees i mitja de terreny que ocupava el poble vell han estat retornades.

Actualment al vell poble encara es conserven tres edificis i l'ajuntament té previst rehabilitar tota la zona. Així, les autoritats municipals estudien posar en una de les dependències un museu i reconstruir un altre edifici per mostrar com era un habitatge típic de la població adés que desaparegués a causa de l'embassament.

Una desaparició que no era necessària, ja que la pràctica totalitat de la vila va quedar fora de l'aigua i la part inundada es podria haver evitat tan sols rebaixant en quatre metres la pressa de Riba-roja. Així i tot

van enrunar tot el poble i van forçar a marxar a d'altres ciutats a la major part de la població.

Segons va explicar Jaume Borbón, «la zona afectada encara guarda una gran càrrega emocional per a molts veïns de la localitat». Per aquest motiu, l'equip de govern entén que s'han de plantejar aquest tipus d'actuacions urbanístiques.

Així l'ajuntament considera que l'actuació més adequada seria la construcció d'un museu en un d'aquests edificis: el que allotjava un dels dos cines de l'antiga població. En un altre, s'instal·larien les oficines del museu i un taller de recuperació de materials antiús, i la tercera casa –la més pròxima al riu– es reconstruiria per mostrar com era un habitatge típic de Mequinensa.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Ateneu Cultural de Fraga

Les entitats fragatines que promouen la creació de l'Ateneu Cultural de Fraga (Associació El Puente-Lo Pont, Consell de la Joventut, Associació de Veïns i Amics del Casc Històric de Fraga, Grup d'Art, Geganers de Fraga i Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA) estudiaran aquest estiu les diferents possibilitats jurídiques que existeixen per a legalitzar aquesta nova entitat. En un principi, s'ha pensat en un sistema de federació, on s'haurien de definir entre altres coses, les quotes de participació de cada agrupació a nivell de finançament, de la propietat del patrimoni que es pugui generar, etc. Ara bé, tampoc es descarta la possibilitat de dissenyar un sistema que integri persones que no pertanyin a cap de les entitats promotores.

Paral·lelament a aquest procés, l'Ateneu Cultural de Fraga elaborarà un programa d'actes culturals per a la tardor.

Curs de català per a adults

L'IEBC ha obert el període d'inscripcions per al curs de català per a adults que està previst que comenci el proper mes d'octubre. En principi es constituïran dos grups de treball d'acord amb el nivell de l'alumne matriculat (iniciació i perfeccionament). Aquesta activitat està subvencionada pel Govern d'Aragó i és totalment gratuïta. Més informació a: EPA «Baix Cinca» Centre Educatiu «Les Monges» (3r pis). C/Airetas, 17. 22520 Fraga (Osca). Tel. 974453733 o a IEBC. Tel. 974473611.

Acampallengua de la Franja

Per una altra part, la nostra entitat dóna suport als actes de l'Acampallengua d'Arenys de Lledó (Matarranya, del 5 al 7 de juliol) organitzats pels Casals Jaume I i la Plataforma per a la Llengua de Ponent. L'aportació de l'IEBC consisteix en la xerrada del seu president, Josep Galan: «Català i Franja: passat i futur comuns» programada per al dissabte 6 de juliol a les 12 hores.

Campanya d'informació lingüística per a alumnes de secundària

L'IEBC-IEA va organitzar amb el Consell de la Joventut d'Aragó dues conferències a l'IES Ramon J. Sender de Fraga. Les xerrades, que van tenir lloc a la sala d'actes el passat 19 de juny, es van centrar en la problemàtica de les llengües minoritzades i minoritàries. Per una part, Carlos Abril, membre del Lligallo de Fablans, va explicar als alumnes de 3r d'ESO la situació de l'aragonès i el català en la nostra comunitat autònoma; i per altra i per als alumnes de 4t d'ESO, Xabier Tomàs, membre de l'Associació d'Escriptors en Llengua Aragonesa, es va centrar en definir la situació de les llengües al món en general; i en particular, la de l'aragonès i el català a l'Aragó.

Aquestes conferències pretenen fer reflexionar els estudiants d'ESO sobre la realitat trilingüe d'Aragó.

Pep Labat

Guia naturalista pel Baix Cinca

■ D. Sarrau

L'editorial Prames S.A. ha posat recentment al mercat, en castellà, la guia *Itinerarios naturalísticos por el Bajo Cinca*, de què són autors D.Badia, G. Chacon, J.L. Escuer, C. Enríquez i E. Royes, coordinats pel primer dels autors esmentats i en la qual també hi participen un nombrós grup de naturalistes que hi són esmentats. La guia recull una sèrie d'excursions per tota la comarca amb la pretensió de mostrar els punts que, a parer dels autors, posseeixen major valor paisagístic, florístic i faunístic, que alberguen multitud de formes de vida vegetal i animal i que, barrejats amb elements antròpics, constitueixen un paisatge de gran interès, probablement pendent de ser descobert fins i tot per gran part dels seus habitants.

Les excursions proposades, en bicicleta, a cavall o en cotxe,

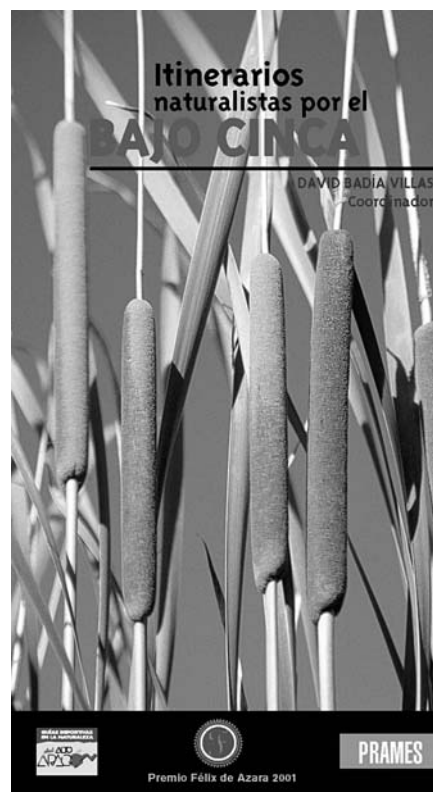
s'han dividit en tres grups en base a la diferencial disponibilitat hídrica de la comarca:

- El primer abasta la part occidental i meridional, al marge dret del Cinca i de l'Ebre, amb seques planes que alternen amb boscoses serres.

- El segon inclou la vega dels rius i les planes de reg, afectades per un important grau de transformació antròpica, com ara la complexa xarxa de basses, canals i sèquies.

- El tercer, que discorre de nord a sud pels rius Alcanadre i Cinca, fins a la seua unió amb el Segre i l'Ebre, i pel mateix Ebre embassat (preses de Mequinesa i Riba-roja)

Òbviament, no és la intenció de l'autor d'aquest bitllet exposar tot el contingut d'aquesta guia, d'aquest «Itinerari», però sí que ho és convidar als interessats a gaudir de la lectura d'aquest interessant llibre. La



riqueza, això sí, de la nostra comarca tindrà un lloc perma-

nent a les pàgines del Baix Cinca de *TdF*.

ESTAMPES RIBERENQUES



Segona Carta oberta al Sr. President Marcel·lí Iglésias i al conseller de Cultura Sr. Javier Callizo

■ Francesc Serés

En un número anterior de *TdF* dirigia una carta al President i al Conseller de cultura, tot dient que pensava que em farien un cas com un cabàs, com efectivament ha estat. Com que no m'han contestat, he de pensar que s'han pogut produir tres circumstàncies que cito tot seguit:

- a) la primera, és que no m'hagin llegit,
- b) la segona, és que no m'hagin entès,
- c) la tercera, és que cap de les dues anteriors siguin veritat i que, per tant, m'hagin llegit, però m'hagin fet el sotsdit cas com un cabàs.

Mire'm-ens-ho bé, opció per opció.

a) Si no m'han llegit vol dir que 1) a tot un senyor Conseller de Cultura, que hauria de tenir la delicadesa de llegir l'única revista que s'edita en català arreu de l'Aragó catalandòfon, no li interessen les inquietuds culturals que es poden expressar en ella i que 2) el President del Govern, que enraona, llegeix i escriu el català, no llegeix aquesta publicació.

b) Pel que he dit abans, descarto que el President del Govern no m'hagi entès. Potser m'hagi entès massa bé, però aquest és un altre tema. Però, i el Senyor Conseller de Cultura. Ens entén quan enraonem? Parla una mica la nostra llengua? No és un tema

senzill, és veritat. No se li pot exigir a ningú que estudiï la nostra llengua, però, algú del Govern que se suposa també ha de representar els interessos dels aragonesos catalanoparlants, ha de tenir un coneixement de la realitat lingüística i de la llengua mateixa? Algú que no ho faci, es pot considerar Conseller de tothom o només d'una part de la població? Cal recordar que fins i tot José María Aznar va dir que parlava català en la intimitat. (Pot ser era un record dels llibres *Florido Pensil* en què es deia que el vasco se habla entre las familias de los caseríos y, el catalán, entre los payeses de las masías).

c) La tercera opció és la més lletja, encara que no per això, menys probable. És el que tècnicament se li diu 'silenci administratiu', aquella tècnica kafkiana que diu que no cal fer cas, o potser no, que el que cal és dir que sí però que ja veurem, que cal anar a poc a poc, que s'han de mirar totes les possibilitats que no s'han de ferir susceptibilitats, que es necesario el consenso, bla, bla, que vuelva usted mañana, que piense usted que hay problemas más importantes que el suyo que tampoco resolvemos, bla, porque también hace falta consenso y no se han de herir susceptibilidades, i bla i bla i bla, que és el mateix que el silenci administratiu.

Si he de ser sincer, ni esperava que em llegissin, ni que ho entenguessin ni que contestessin. Ara bé, una cosa que ha de fer reflexionar a tothom és l'actitud d'aquest partit que governa, és a dir, no de la coalició, sinó del Partido Popular, perquè, si alguna cosa demostren PAR i PSOA, és que qüestió de llengua, si alguna cosa són, són oposició, una oposició a la llengua pròpia de la Franja.

Miguel Gracia, vicepresident de la Diputació d'Osca

«L'obligació de tots els que gestionem institucions»



Nascut a Areny, casat i pare de dos fills, és treballador i empresari dins del sector agrícola-ramader. Actualment, compagina els càrrecs de Vicepresident de la Diputació d'Osca, President de la Mancomunitat de Ribagorça Oriental i Alcalde del municipi d'Areny.

Pregunta: Per encetar la conversa, en quin moment comença la seva relació amb la política?

Resposta: En les eleccions municipals de l'any 83, en què un grup, llavors de gent jove, vam formar una llista en el municipi d'Areny, i hi vaig estar com a concejal.

P. Creu que, en el seu cas, les

reunions prèvies i la participació en la tercera època del diari *El Ribagorzano*, als anys vuitanta, van ser decisives per entrar dins d'aquest món?

R. Sí, sense cap dubte. El poder treballar i fer alguna cosa pel nostre territori va ser la raó per la qual «vam gestionar» un grup de gent *El Ribagorzano* en la seva tercera època, i un dels debats més enriquidors va ser la incorporació de la major part d'aquell grup de persones en sectors socials per poder continuar treballant pel desenvolupament del nostre territori. I un altre d'aquests camps va estar la política.

P. Pot revelar-nos quins

factors han influït a l'hora de dedicar-se exclusivament a la política?

R. Sobretot, els compromisos personals que s'adquireixen en el dia a dia.

P. Quines coses enyora, si és així, de la seva anterior professió?

R. Poder-li dedicar temps a una professió que he exercit la major part de la meua vida.

P. Ens pot enumerar breument algunes de les tasques d'un Vicepresident de la DPO en un dia de feina «normal»?

R. Atendre i intentar encarirar els nombrosos problemes que els diferents alcaldes d'aquesta difícil província ens poden plantejar.

P. Com es veu la comarca de la Ribagorça Oriental des de la Diputació d'Osca?

R. Un territori amb un gran potencial per desenvolupar però amb mancances demogràfiques i d'infraestructures.

P. Dels objectius aconseguits des que és Vicepresident de la D.H., de quin se sent més satisfet?

R. D'aquells que faciliten la gestió i aplanen les dificultats als ajuntaments d'aquesta província. Entre d'altres, valoro molt positivament la comanda de gestió que s'ha dut a terme durant aquesta legislatura de tots els accessos municipals.

P. Des del seu càrrec i des del seu coneixement d'Aragó, quins diria que han estat els llocs o les zones més desafavorits i els més afavorits per les institucions governamentals i l'Administració?

R. L'obligació de tots els que gestionem institucions públiques és d'intentar el reequilibri territorial. Dit això, penso que Saragossa i la seva àrea metropolitana no pateixen els mateixos

problemes que la resta de l'Aragó, allí pateixen els que s'ocasionen pels grans centres urbans, vivendes, transport públic, etc., i la resta d'Aragó, en gran part, els ocasionats per la despoblació i en alguns casos, la proximitat als serveis bàsics.

P. El President de la Mancomunitat de la Ribagorça Oriental, ens pot explicar quins són els objectius primordials d'aquesta institució?

R. Generar un desenvolupament basat en els serveis i les empreses del sector del turisme a tot arreu del territori d'aquesta Mancomunitat.

P. Com sap, recentment, s'ha creat el Centre d'Estudis Ribagorçans, què en pensa d'aquesta iniciativa?

R. Molt positiva i necessària per a la nostra zona. Penso que pot treballar i aportar propostes molt positives en l'àmbit de la cultura i en la coordinació amb la part de la Ribagorça catalana per a la nostra comarca.

P. De ben segur, que el futur Polígon industrial d'Areny i la implantació d'una àrea d'ITV, suposaran una millora per al municipi del qual n'és l'alcalde. Com es duran a terme aquests projectes?

R. Dins dels programes de la DGA i de la DPH estem treballant en molts municipis d'aquesta província per a fixar la població actual i crec que sense determinats serveis, que ens han de venir donats per sectors empresarials autònoms, serà pràcticament impossible; per això, crec que aquest objectiu, ha de ser un objectiu constant de qualsevol alcalde d'un municipi xic.

P. Quan tindran definitivament un espai museístic els dinosaures d'Areny?

R. Aquest és un projecte en

«...ns públiques és intentar el reequilibri territorial»

què estem treballant en col·laboració amb la Universitat de Saragossa i el Govern d'Aragó. En aquests moments s'està en fase de neteja de les restes trobades i l'Ajuntament, mitjançant diversos plans, està construint l'espai museístic. Ambdues tasques preveiem concloure-les en un termini de dos o tres anys.

P. Aquest museu està previst que estiga relacionat amb d'altres centres que tracten la mateixa temàtica, com són Isona, Pena-roja?

R. Mitjançant el departament de Paleontologia de la Universitat de Saragossa hem mantingut alguns contactes amb d'altres centres que tracten aquesta mateixa disciplina. Evidentment, el nostre interès estaria a establir una relació amb aquests centres i d'altres que són a la part francesa. En aquest sentit, sol·licitarem a l'Institut Aragonès de Foment la inclusió d'aquesta iniciativa dins del projecte de Dinòpolis.

P. Una de les mostres culturals de la seua comarca és el Centro de Interpretación de la Ribagorça d'Areny. Quina és la seva difusió en el món turístic i cultural?

R. Jo crec que és un element molt important dins de la Ribagorça i per entendre el seu passat històric, cultural i patrimonial. És un centre que es va fer amb amplitud comarcal i no cenyit a un territori xic.

P. Creu que la Llei de Llengües a l'Aragó es resoldrà de manera satisfactòria per a les llengües minoritàries, com és el cas del català parlat a algunes comarques de les tres províncies aragoneses?

R. No tinc cap mena de dubte que es resoldrà de manera satisfactòria, perquè, per damunt dels qui gestionem els assump-

tes públics i dels nostres interessos partidistes, existeix una realitat històrica i cultural en el nostre territori fronterer, que és la llengua catalana.

P. Les vies de comunicació de la Ribagorça necessiten alguna millora, segons vostè?

R. Evidentment, s'haurien de finalitzar els eixos nord-sud, que estan paralitzats des de fa anys per part del Ministeri de Foment, així com la coneguda transpirenaica (el Pont de Suert - Castilló de Sos), sense cap tipus d'inversió.

També considero necessari i imprescindible realitzar una via de comunicació entre les tres valls (Noguera Ribagorçana - Isàvena - Éssera), que articule tota la Ribagorça en la seva zona mitja.

P. I sobre El Pla Hidrològic de l'Ebre, el suposem al costat del President de la DGA, Marcelino Iglesias. És així?

R. Així és, des d'aquesta Diputació Provincial s'han pres nombrosos acords contraris al PHN i al transvasament de l'Ebre, així com hem participat en diferents campanyes contra aquesta política que tanca possibilitats de futur a la nostra província.

P. Té alguna proposta d'ampliar les relacions administratives entre els municipis de la Ribagorça Oriental aragonesa i l'Alta Ribagorça catalana? En quins aspectes?

R. Mantenim unes relacions excel·lents amb les administracions catalanes veïnes, tant amb els Consells com amb els Ajuntaments, així com amb el Consorci del Montseny. Penso que tots treballem per facilitar les relacions humanes dels nostres veïns per damunt de les administratives.

P. Quin futur veu per a la Ribagorça Aragonesa?

R. Dependrà molt de la nova constitució de la comarca i de la capacitat d'enteniment dels responsables en aquesta institució. De totes maneres, crec que la Ribagorça té un gran potencial per desenvolupar de cara al futur dins del camp del turisme mediambiental i patrimonial.

P. Pot coordinar bé els tres càrrecs que té o arriba massa

estressat al cap de setmana?

R. És impensable que sense la delegació a persones i tècnics del teu voltant es poguessen gestionar aquestes institucions.

P. Dins de la Diputació, parla català amb algú?

R. Amb tots aquells la llengua materna dels quals és el català, que hi són tant en la part política com en la funcional.

Glòria Francino

Relacions entre la literatura popular i la culta

CURS DE LA UNIVERSITAT D'ESTIU DE LES TERRES DE L'EBRE
Calceit del 29 al 31 de juliol

Coordina: Artur Quintana, professor de filologia Romànica, Universitat de Heidelberg.

Durada: 15 hores

Destinataris: estudiants de magisteri, filologies, mestres i professorat d'IES, animadors culturals, investigadors i persones interessades.

Horari: de 9,30 a 14 el dimecres i fins 17 a 19 hores el dilluns i dimarts.

PROGRAMA

DILLUNS, 29 DE JULIOL

Josep M. Pujol de la Facultat de Lletres URV, **Llegendes urbanes**.
Carlos Gonzalez, llicenciat en hispàniques, **El conte popular i la literatura culta**.

DIMARTS, 30 DE JULIOL

Chusé Inazio Nabarro, llicenciat en hispàniques, **La influència de la literatura popular aragonesa en la culta**.
Hèctor Moret, llicenciat en filologia catalana, **Taller de creació literària**.

Artur Quintana, **La literatura popular en l'obra de Verdaguier**.

DIMECRES, 31 DE JULIOL

Carles Sancho, llicenciat en Història, **La literatura popular en l'obra de Desideri Lombarte**.

Carme Alcover, llicenciada en Filologia Romànica, **La tradició oral en l'obra de Jesús Moncada**, amb la presència i posterior debat amb l'escriptor Jesús Moncada

Informació i inscripció a:

Camí B, ctra. Simpàtica, 5 • 43500 Tortosa

Tel. i Fax: 977510683

a/e: uete@tinet.fut.es • www.ateneu-inf.es/uete

Atraure el turisme del Principat

He llegit amb molt interès l'informe que ha fet, en el darrer número de *TdF*, Josep Puche sobre la visita que SSMM han fet a tres pobles del Matarranya. A Vall-de-roures el rei Joan Carles va fer un interessant discurs on va reconèixer que el futur de la zona passa per desenvolupar el turisme i la indústria agroalimentària. Els qui li van fer o inspirar el discurs no deuen conèixer o estimar gaire aquestes terres, perquè el rei va fer tot el discurs en castellà i no en va fer cap de referència, a la cultura pròpia. Si el rei hagués fet part del discurs en català o, si més no, hagués fet unes referències a la llengua o a la cultura, entre d'altres coses, els mitjans de comunicació del Principat s'hagueren ocupat del tema. Tot plegat, a més de fer el que calia, hauria estat una bon publicitat gratuïta sobre la zona que sempre va molt bé per atraure el turisme.

Hem de pensar que el turisme que visita el Matarranya prové principalment del Principat i és el que deixa més diners. Avui és palès que la Franja, i en especial el Matarranya, estan perdent pes específic en l'interès dels barcelonins i de la seua àrea metropolitana. La competència turística és molt forta a tot arreu i les complicitats no són les mateixes que abans.

Ara, una bona part dels pobles matarranyencs està recollint els fruits que des de la dècada dels 70 s'hi van sembrar. Avui, malgrat les aparenances, s'ha de dir que se sembla molt poc i dintre d'uns anys, si les coses no canvien, pagarem les conseqüències.

Sí, fins ara, el turisme del Principat venia espontàniament, ara toca als pobladors de la Franja atraure aquest turisme i no deixar-lo escapar.

Joaquim Montclús

Éxit de participació de les «Jornades culturals» del Torricó

■ Anna Enjuanes

El Torricó celebrà durant els mesos de maig i juny la XVIII edició del «Cultural 2002» que finalitzen a finals del mes de juny amb el torneig de futbol sala local.

El «Cultural 2002» es va iniciar el passat 4 de maig amb el lliurament dels premis de l'octau certamen de poesia i relat curt que organitza la biblioteca municipal amb motiu de la Diada de San Jordi. També destacar la quarta ruta per la Llitera on en aquesta edició es va poder conèixer Alins, la paret fòssil i les Salines de Peralta de la Sal, la presa de Canelles, Natjà, i l'aula de natura «Ramón Vives» de Castillonroi.

A més d'un cicle de cinema dedicat al director Stanley



Lliurament dels premis de l'octau certamen de poesia i relat curt dl Torricó

Kubrick i que va ésser presentat per Agustí Faro, professor de l'IES La Llitera i estudis del cinema d'aquest director; l'actuació dels Pixie & Dixie Street Jazz Band a la plaça

d'Espanya així com una exposició de joguines antigues, conferències, teatre, esports, titelles i jocs per als més petits han completat la divuit edició d'aquest «Cultural 2002».

Ensenyament en català a la Llitera

■ Aleix Castellnou

El Consell Escolar i el Departament d'Educació de la DGA han arribat a un acord que possibilitarà l'ensenyament en català d'algunes matèries en l'àmbit de l'educació secundària. Tot plegat significarà la posada en pràctica d'un programa pilot que es durà a terme durant el curs vinent a l'IES La Llitera de Tamarit i a l'IES Ramón J. Sender de Fraga. De cara al futur es previst estendre aquesta acció en d'altres centres de la Franja. I en el cas que l'aplicació de l'esmentada innovació s'acompleixi de manera satisfactòria, hom podrà considerar que s'haurà donat un pas de gran transcendència en el procés de normalització lingüística de les

comarques aragoneses de parla catalana. Fins ara s'ha donat cabuda a l'ensenyament del català, que és un primer pas en aquest llarg procés, però és precís que de la llengua se'n faci ús: emprar el català en el món de l'ensenyament és per això un esdeveniment de gran importància.

El Govern de Madrid va traspassar competències en matèria educativa a l'Aragó l'any 1998. Des d'aleshores, els trets distintius de les regions que abasta l'Administració aragonesa s'han anat incorporant, progressivament, en els currículums escolars. Així mateix, a més del projecte pilot apuntat més amunt, el Departament d'Educació està treballant a

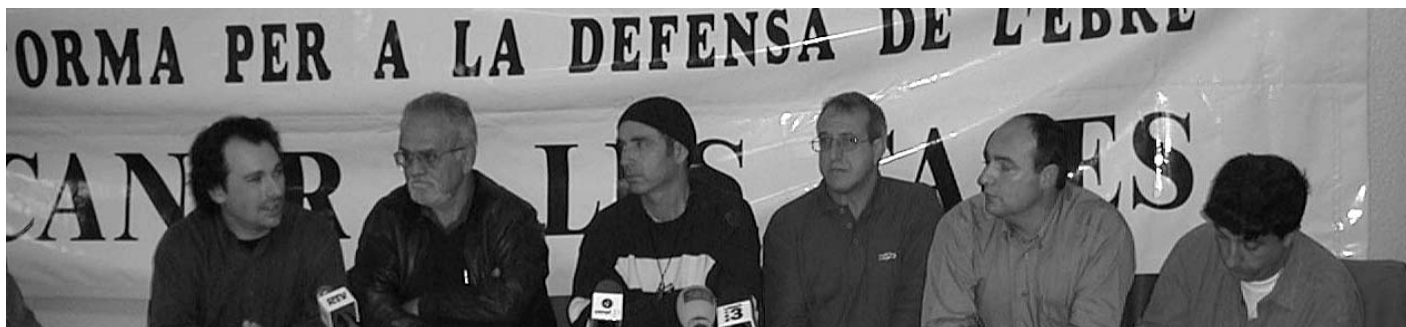


IES La Llitera. Tamarit

hores d'ara en l'elaboració d'una un Llei per a l'educació permanent —un dels principis bàsics del nostre sistema educatiu— basant-se en les peculiaritats i necessitats aragoneses.

L'Aiguabarreig acollirà unencontre d'aragonesos i catalans contra el PHN

■ Guillem Chacon



Al març Guillem Chacon i diferents experts acompanyats de Lluís Llach van parlar dels problemes del PHN sobre l'Aiguabarreig

Després de dos anys de mobilitzacions contra el Plan Hidrológico Nacional (PHN), la Plataforma en Defensa de l'Ebre ha tornat a fer una crida a la ciutadania de les terres de l'Ebre per mantenir l'ambient antitransvasament, en una nova etapa en la que s'obren nous fronts de lluita, com el Consorci per a la Protecció Integral

del Delta de l'Ebre (Cpide), el projecte, que s'analitza hores d'ara, d'aprofitament del canal Xerta-Sénia per al transvasament o el relançament dels embassaments projectats a la conca del Matarranya, dins la Franja de Ponent.

Tots són identificats per la Plataforma com «xantatges al territori», al contemplar espe-

rades inversions en la zona, però vinculades al transvasament.

En la cinquena assemblea de la Plataforma celebrada el passat 15 de juny a Tortosa van assistir prop de 800 persones i es va anunciar una nova ronda de mobilitzacions entre les que destaca l'encontre d'aragonesos i catalans contra el trans-

vasament. Es farà a cavall entre Catalunya i Aragó, a l'Aiguabarreig, la confluència del Segre, Cinca i Ebre, la confluència fluvial de major riquesa biològica de la Península Ibèrica i una de les àrees afectades pel PHN. El municipi que acollirà l'encontre, és Mequinensa (el Baix Cinca).

TOT ENSENYANT LES DENTS



Gira llum!

■ Ramon Sistac

Fa pocs anys, el 1987, l'escriptor pallarès Pep Coll publicava la novel·la *El segle de la llum*, una epopeia humana, entre històrica i costumista, que narra l'arribada de la transformació hidroelèctrica de la Vall Fosca (Pallars Jussà), literàriament anomenada «la Vall Negra». Una aparent contradicció: la vall més fosca passava a produir la llum que enllumenava l'àrea industrial de Catalunya, possibilitant així, al primer terç del segle XX, la modernització de la conurbació de Barcelona. Modernització paral·lela als inicis del despoblament de gran part del Pirineu i de la pròpia vall que produeix l'energia. Vet ací la gran paradoxa: el Pirineu fabrica electricitat i els pirinencs se'n van corrents a treballar a la capital. L'últim que apagui la llum. Sens dubte, una gran lliçó que ens pot fer pensar en la conveniència o no de deixar-se muntar damunt del propi territori determinades infraestructures que serveixen exclusivament per al desenvolupament urbà (qui ha dit les paraules *Plan Hidrológico Nacional*?). Ara per ara, el concepte de reequilibri territorial és una entelèquia, una fal·làcia dels programes electorals dels nostres polítics.

M'hi ha fet pensar l'estada que he fet aquest cap de setmana a la Vall Fosca, justament en companyia, entre d'altres, del Pep Coll, en la IX Trobada d'Escriptors al Pirineu. Ha estat l'oportunitat de voltar per una vall preciosa, de transició entre Pallars i Ribagorça; segons alguns, una de les darreres valls verges del Pirineu. Una exageració, ja hi podeu comptar. Les darreres valls verges ho van deixar de ser per allà al neolític, a tot estirar. La central reversible de Sallente, per exemple, és una bona mostra d'enginyeria puntera, i l'impacte de la hidroelèctrica hi és present pertot arreu. Sí que cal reconèixer, però, que per ser una zona d'innegable atractiu turístic –jo diria que d'una espectacular bellesa paisatgística– encara és desconeguda del gran públic, a diferència de les veïnes valls de Boí, Aran i d'Àneu, per posar un exemple.

Una bona prova de l'estat de conservació del seu patrimoni cultural, a més de la pervivència i ús quotidià del seu dialecte, és l'actualitat de la seua gastronomia ancestral. A la Fonda Arturo de la Pobleta de Vellveí (com és possible un nom de lloc tan bonic?), encara hi podreu menjar uns peus de corder amb girella que us en llepareu els dits i us faran recordar aquella època en què menjar encara era un ritual col·lectiu, que es gaudia perquè se n'apreciava el valor. Si, a més a més, veieu més de cent persones en un acte cultural, en un dels indrets més despoblats del Pirineu, us asseguro que encara us vindrà més gana.

Les lleis de creació de les comarques del Baix Aragó i de la Ribagorça

■ Xavier Sebastià

D'una banda, després de l'aprovació de la Llei de la comarca del Matarranya, s'ha publicat en el *Butlletí Oficial d'Aragó* del dia 8 de maig de 2002, la Ley 10/2002, de 3 de mayo, de creació de la Comarca del Bajo Aragón, amb seu i capitalitat a Alcanyís. Cal destacar que en la esmentada comarca s'integren municipis catalanoparlants (Aiguaviva de Bergantes, Bellmunt de Mesquí, la Canyada de Beric, la Sorollera, la Codonyera, la Ginebrosa i Torre de Vilella), que no van optar per incorporar-se a la comarca del Matarranya, com van fer, no obstant això, els termes de Mont-roig de Tastavins i Torredarques. El legislador aragonès sembla seguir sensibilitzat amb les denominacions bilingües (castellà i català) de les localitats catalanoparlants, encara que no reconeix expressament l'adscripció d'aquests parlars a la llengua catalana.

En qualsevol cas, cal lamentar-se de l'oportunitat perduda pel fet de no haver integrat a tots els municipis catalans de l'esmentat Baix Aragó en la comarca, ja constituïda, del Matarranya (fins i tot, mitjançant la creació de dues comarques –o subcomarques–, Alt i Baix Matarranya, i la incorporació del Mesquí). Així mateix, s'ha desapropiat l'ocasió per recuperar denominacions tradicionals en català d'altres viles, avui de parla castellano-aragonesa, repoblades amb catalans durant l'Edat mitjana i, en conseqüència, d'influència catalana fins el segle XVII (Alcanyís, Castellot, Castellserás, Mas de les Mates, Valldalgorfa).

De l'altra banda, en el *Butlletí Oficial d'Aragó* del dia 31 de maig de 2002, es va publicar la

Ley 12/2002, de 28 de mayo, de creación de la Comarca de la Ribagorza. La seva exposició de motius fa memòria de l'històric comtat de Ribagorça, amb seu a l'antiga i monumental capital de Roda, però no esmenta, en cap moment, la seva personalitat lingüística, força acusada i diferenciada. La presència de parles del català, de l'aragonès i de dialectes mixts de transició entre l'una i l'altra llengua, al voltant de la conca del riu Isàvena, o fins i tot en la zona septentrional de la Vall de Benasc (on s'ha encunyat l'expressió «la franja de la franja») no ha estat objecte, segons sembla, d'interès per al legislador aragonès. La pròpia denominació catalana de la Ribagorça no acompanya la castellano-aragonesa en el títol de la llei, la qual cosa ja és premonitòria del seu futur tractament juridicolingüístic.

Ara bé, l'article primer de la norma procedeix a la creació de la comarca de la Ribagorça, amb capital i seu administrativa a la vila de Graus, i enumera els municipis que la integren. Aquí, les denominacions ja no són bilingües, tampoc trilingües, sinó multilingües. Ens vam trobar en versió bilingüe (castellana i catalana) els següents termes municipals: Areny de Noguera, Benavarri, Castelló de Sos, Estopanyà (del Castell), Monesma i Queixigar, Montanui, Pont de Montanyana, Tolba, Viacamp i Lliterà. Amb tot i això, la versió castellana d'algunes localitats és coincident amb la catalana (Bisaurri, Bonansa, Castigaleu, Seira, Sopena). En uns altres, com ara els termes municipals de Benasc, Les Paüls i Vilanova (d'Èssera), s'han adoptat les



RICARD SOLANA

Paisatge de la Ribagorça

denominacions de l'aragonès estandaritzat (Benás, Laspaúls, Billanoba, en versió aragonesa). En fi, s'han mantingut en castellà altres poblacions, sense acollir cap d'aquestes versions: són els casos de Beranui, Camp, Capella, Gia, Foradada (del Toscar), Graus, Isàvena, Lasquarri, Perarrua, la Pobla de Castre, Saünc, Santa Liestra, Sesué, Torlarribera, Vall de Bardaixí, Vall de Lierp, que mantenen, de manera inexplicable, el seu tractament castellanitzant (Campo, Chía, Isábena, Lascuarre, Perarrúa, La Puebla de Castro, Sahún, Valle de Bardají, Valle de Lierp, Veracruz, en versió castellana).

No pot entendre's aquesta barrejada, ni des d'un punt de vista lingüístic, per descomptat, però tampoc es troben raons de tipus jurídic que avalin aquesta indecisió. Com s'ha dit més amunt, en la històrica comarca de la Ribagorça conviuen tres sistemes lingüístics, dos d'aquests, català i aragonès, massa interrelacionats, solapats i barrejats com per marcar una separació neta. Per tot això, una solució pacífica hagués estat, per exemple, establir un precedent en versió bilingüe de les parles autòctones (català i aragonès) per als municipis que

es troben en les respectives zones de transició i influència (del català a l'aragonès o de l'aragonès al català). L'altra solució, que van mantenir algunes poblacions catalanoparlants, relativa a la creació d'una Ribagorça oriental (de llengua catalana) amb capitalitat a Benavarri i una Ribagorça occidental (de parla aragonesa) amb seu a Graus, no ha prosperat.

En definitiva, caldrà valorar, en la seva justa mesura, el manteniment de la unitat comarcal (encara que podien haver-se inclòs altres localitats històriques com a Estada, Estadella i Fonts, de les comarques de Barbastre i Mig Cinca, fins i tot la Vall de Gistau, ficada en el Sobrarb, on es parla el dialecte gistaví), doncs la riquesa lingüística ribagorzana i la seva consegüent complexitat identitària –el dialecte ribagorçà ha tingut sempre un caràcter híbrid catalano-aragonès–, podrien aportar motius suficients per a la creació de tres comarques o subcomarques, però s'ha desapropiat l'ocasió, una vegada més, per resoldre la polèmica derivada de la seva majoritària adscripció lingüística catalana en aquesta zona de trobada i agermanament entre l'Aragó i Catalunya.

Faió fou la capital de la mineria i geologia ibèrica

■ Josep Maria Mata*

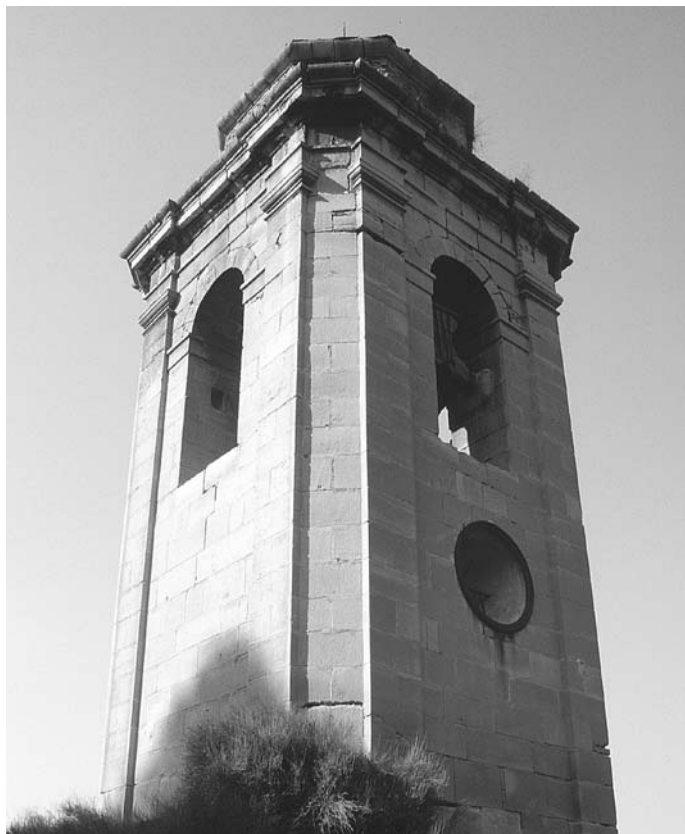
El 3, 4 i 5 de maig la vila matarranyenca de Faió va acollir el *Segon Simposi Ibèric sobre Geologia, Minería, Patrimoni i Societat*, i coincidint amb ell, el *Primer Simposi sobre el Patrimoni Miner Aragonès*. Hi van assistir un centenar d'experts de la geografia peninsular, així com de França i Nicaragua. Durant el transcurs del Simposi van tenir lloc diverses ponències de destacats experts com ara Joaquin Guerrerro, Joaquin Lahoz, Paulino Pérez i Marcelino Lago, sobre el patrimoni geològic i miner d'Aragó i sobre la seua conservació.

També es van presentar una vintena llarga de comunicacions sobre els temes anteriors. Entre elles cal destacar les realitzades sobre el patrimoni miner del Baix Cinca, sobre el patrimoni miner de la Ribera d'Ebre i sobre les noves aplicacions dels carbons immadurs (o leonardites). Tot i així, la que va tenir més ressò es la que va tocar el tema de la possibilitat de crear un parc miner o més clarament del que es podria denominar Territori Miner de l'Aiguabarreig.

Un projecte que s'impulsa des de fa uns anys des del propi Aiguabarreig per l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig i l'equip d'en Josep Maria Mata, de la Federació Espanyola de Geologia i Minería i que inclouria un parc geològic i miner entre les viles d'Almatret, Faió, Mequinensa i la Granja d'Escarp.

Una de les activitats amb més caliu humà va ésser la taula rodona efectuada el dissabte per la nit amb la participació d'antics miners i llaüters de Faió. Uns i altres van parlar de les seues experiències a la mina i al riu, en un acte molt emotiu. Durant el Simposi es van fer també eixides de camp. Una el divendres, visitant pel matí les instal·lacions de la Carbonífera del Ebro (pel matí), i el patrimoni miner d'Almatret, Serós, la Granja d'Escarp i Mequinensa (per la tarda). L'altra es va efectuar el diumenge pel matí, recorrent diversos indrets del terme de Faió, participant-hi alguns dels miners i llaüters que havien intervingut en la taula rodona del dia anterior.

Cal esmentar la presència de



A. MORAGREGA, VIDAL

Torre de la iglesia de Faió

l'alcalde de Faió Josep Arbonés, de Ramon Pallàs, alcalde d'Almatret, Jaume Borbon, alcalde de Mequinensa i Guillem Chacon, coordinador de l'espai natural de l'Aiguabarreig. També, com a convi-

dat hi era Josep Roig, alcalde de Cubells (Berguedà).

Finalment es va procedir a l'elaboració d'unes conclusions.

* President de la Federació Espanyola de Geologia i Minería. Assessor de l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig

Conclusions entorn al territori miner de l'Aiguabarreig o parc Miner del Baix Segre, Baix Cinca, Ebre i Matarranya (Segrià, Baix Cinca, Matarranya i Terra Alta)

A les sessions finals d'aquest simposi, es va procedir a l'establiment de les conclusions del mateix. Aquestes, es poden concretar com segueix:

1) El patrimoni miner no es redueix solament a la conservació dels restes de les explotacions o de les instal·lacions mineres, sinó que una part molt fonamental d'aquest patrimoni és la memòria històrica de les persones que han viscut de la minería. Es podria concretar que els miners i els llaüters (en aquesta zona), que han treballant a les activitats mineres i les seves famílies són el principal patrimoni miner.

2) Es fa necessari inventariar totes les restes mineres de la Conca Minera de Mequinensa, també anomenada de l'Aiguabarreig.

3) Un cop fet aquest inventari, es fa necessari establir unes rutes d'uns indrets a altres, amb la finalitat d'articular territo-

riament aquest gran patrimoni miner, dintre del que es podria denominar com a TERRITORI MINER DE L'AIGUABARREIG.

4) És fonamental la coordinació entre empreses mineres, administracions, gestors, promotors,... per a poder procedir a un ordenament territorial coherent, que permeti utilitzar turísticament, culturalment, científicament, econòmicament tots els recursos del patrimoni miner d'aquest territori.

5) És fonamental que es pugui establir un circuit a un cantó i a l'altre de l'Ebre, per això és important que es completi amb els ponts que els enllacen (el de Riba-roja, el de Mequinensa i el futur de Faió). Per aquesta raó, els assistents al Simposi es van mostrar favorables a l'Ajuntament de Faió en els seus desitjos de fer un pont que comuniqui les dues parts del municipi ara dividides pel riu Ebre.

Concert per la Llei de Llengües Encara hi ha camí per recórrer...

■ Antoni Bengochea



RICARD SOLANA

Anton Abad i els seus músics participaren al concert de Saragossa

Més de quatre hores de bona música, gairebé tota festiva, va durar el concert reivindicatiu per la Llei de Llengües, organitzat pel LIGALLO DE FABLANS DE L'ARAGONÉS, i que va tindre lloc el dia 8 de juny a la Sala Multiusos de l'Auditori de Saragossa.

Si la FESTA DE LA CULTURA ARAGONESA en la que va participar l'Associació Cultural del Matarranya es pot considerar tot un èxit (malgrat que s'hi van trobar a faltar moltes associacions) el fet que el concert per la Llei de Llengües no fora gratuït, va limitar l'assistència a unes vuit-centes persones, que no sempre es mostraren prou actives (m'han assegurat que a altres

actes similars hi havia hagut més assistència).

Com era d'esperar, ja que l'acte l'organitzava el Ligallo de Fablans, la reivindicació es va centrar quasi exclusivament en l'aragonès, i la presència del català va ser pràcticament testimonial. El presentador a penes va fer al·lusió a la tercera llengua, la nostra. Malgrat això, i curiosament, gairebé no es va parlar en aragonès: les presentacions dels grups i els temes es feien en castellà, i el 80% dels textos de les cançons foren també en castellà, fent patent la total diglòssia que pateix l'aragonès. (Anton Abad, com de costum, ho va cantar tot en català, traduint els textos més enrevessats).

Ens va donar la impressió que les llengües minoritàries tenen encara molt camí per fer a Saragossa.

Musicalment hi va haver de tot, des d'una diablada per començar l'acte, que va resultar prou interessant, fins les corrosives i divertides lletres de grups com A companyia de Chesús, passant pel folklore purista dels Gaiteros de Esteruel i el rock potent de grups com Mallacan i Esferra a la part final del concert. Molt destacada l'actuació dels grups folk, especialment la música de Hato de Foces i els aspectes vocals de La ronda de Boltaña o la sempre divertida i animada Orquestina del Fabirol. Molt lloable la tasca dels cantautors Anton Abad i Hugo de Paula (malgrat que considero dubtosa la fusió que va fer de música aragonesa, el Cant de la Llibertat de Laborleta i la Salsa cubana).

L'Anton Abad va ser (com moltes vegades) l'únic representant de la cultura catalanoparlant. Va afrontar el seu recital amb serietat i valentia, com és habitual en ell, aportant els moments més íntimament poètics del concert, amb un to crític i reflexiu que el feia nadar a contracorrent, ja que gairebé tot es desenvolupava amb música sorollosa i ambient festiu. També cal assenyalar que duia l'agrupació musical més precària. Malauradament va ser rebut amb indiferència, fins i tot amb mala educació per un petit grup instal·lat a la barra del bar. A més a més, va patir problemes de so. Tinc la impressió que es va trobar més sol que la una davant de molta gent, i no és d'estranyar, perquè la representació dels franjerols va ser mínima, per no dir nul·la.

S'havia dit que s'intentava que els parlants de l'aragonès no foren estrangers a la seua terra... i nates los catalanoparlants? En un ambient així pareixem extraterrestres («marcianos», em va dir un amic). I jo em pregunto, és això el que volem? Un dia o altre s'haurà d'afrontar aquest debat.

L'Anton va cantar algunes de les seues millors cançons: *Viatjarem*, *El rodamón* o l'exquisida i definitiva *Sóc de poble* i *Sant Valeret*, que es va integrar bé a l'ambient festiu de la vetllada. De totes maneres, la major part del públic es va mostrar correctament i respectuosa. Atrevit i oportú va estar el cantant saidinès quan va dir: «Tampoc he vingut a canviar res; només espero que la indiferència no em faigüe canviar a mi».

Destacar també el moment més interessant de la vetllada, quan es va desplegar una pancarta trilingüe dins de l'actuació de la Ronda de Boltaña, reivindicant la Llei de Llengües. Cal felicitar a aquest grup, ja que el seu presentador va fer constants al·lusions a les TRES LLENGÜES i va anomenar varies vegades la llengua catalana com a pròpia d'Aragó. Enhorabona.

Finalment, podem avaluar l'acte amb un optimisme moderat. Es pot considerar un èxit discret. També s'ha de dir que la difusió prèvia va ser notable (molts cartells a la ciutat), però el ressò als mitjans de comunicació va ser mínim. Tanmateix em va cridar l'atenció les poquíssimes (jo no en vaig veure cap) personalitats de l'àmbit polític, social o cultural que hi van assistir. Com, he dit adés, hi ha molt camí per recórrer.

GALERIA DE PERSONATGES

Arantxa Santamaria, model del Torricó, triomfa a les passarel·les internacionals «La hipocresia està present a totes les professions»

■ Anna Enjuanes

Aquesta jove del Torricó s'inicià en el món de la moda quan tenia tan sols quinze anys de la mà de l'agència de models de Binéfar *Maygra Model*. A partir de llavors la seva carrera ha estat meteòrica. Treballs per les passarel·les de Milà, París, Barcelona, Madrid, amb dissenys d'Armani, Ángel Schlesser, Roberto Verino, Albertí Ferreti per anomenar-ne alguns, donen compte del seu bon fer. En uns moments en què ha finalitzat els seus estudis de COU i aspira a passar la selectivitat per escollir la carrera universitària que més li agrada, periodisme i decoració d'interiors. Però això haurà d'esperar un parell d'anys perquè vol anar a viure a fora, Milà, París...

A pesar de les seves responsabilitats amb tan sols dinou anys intenta portar una vida com qualsevol noia d'aquesta edat, però des de molt jove, Arantxa Santamaría, ha estat una noia molt madura i molt segura de sí mateixa. Quan se li pregunta per la hipocresia i la frivolitat que envolta el món de la moda, ella diu «que no sol està en el món de la moda sinó que també n'hi ha en altres llocs i professions».

Troba a faltar la seva casa, —el caliu que allí s'hi respira— els seus pares, avis, i els amics a més a més de l'ordre i la tranquil·litat. Aquest és un món que no pots fer plans d'avui per demà, les coses et canvien en menys de segons. Per això ara ja no se sorprèn i es pren les coses amb tranquil·litat.



TOT ENSENYANT LES DENTS



Quaderns de les Cadolles

■ Esteve Betrià

Com bé recordareu la majoria dels lectors de *Temps de Franja*, ara fa deu anys es trobava en ple procés d'edició els *Quaderns de la Glera*, una col·lecció de textos de creació literària en català publicada gràcies a l'esforç de l'Associació de Consells Locals de la Franja, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, l'Associació Cultural del Matarranya i Sisalls edicions. Dels *Quaderns de la Glera* s'editaren, del novembre de 1991 al març de 1993, nou volums en dotze números (alguns volums, els més gruixuts, havien de dur numeració doble), i els gèneres literaris que hi trobem representats foren la poesia, la narrativa i el teatre. D'alguna manera, els *Quaderns de la Glera* van nàixer amb la idea de ser la resposta de les tres associacions a la paralització —deien que per manca d'originals o d'escriptors aragonesos d'expressió catalana— en aquells anys de la col·lecció *Pa de Casa* de la Diputació General d'Aragó.

Ara l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i l'Associació Cultural del Matarranya han pensat en reemprendre, actualitzada, aquella iniciativa editorial; és a dir, aquestes dues associacions

culturals han cregut convenien la creació d'una nova col·lecció tancada (12 números) de llibres de format breu (entre 50 i 70 pàgines) per ajudar a donar a conèixer textos literaris en català (contes, narrativa curta, poesia, assaig, teatre, etc.) d'autors originals de qualsevol població de l'Aragó catalanòfon, o vinculats a aquest territori.

N'Hèctor Moret, l'antic coordinador dels *Quaderns de la Glera*, està en aquests moments ocupat treballant en altres parcel·les de la cultura catalana a l'Aragó i per això m'ha demanat que si em volia encarregar jo de la coordinació de la nova col·lecció de textos de creació literària. He dit que sí i per això en nom de l'Associació Cultural del Matarranya i de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca faig des d'ací una crida pública als escriptors de la Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya perquè facen arribar les obres inèdites que creguen oportunes a les seus de les dues associacions adés esmentades per tal de programar, abans de la tardor de 2003, els 12 volums que constituïran els *Quaderns de les Cadolles*, que així és com he pensat batejar la nova col·lecció de textos literaris. Les obres, un cop examinades pel consell editorial —format per membres de les dues associacions que donen suport als *Quaderns de les Cadolles*— es publicaran, quan el consell editorial ho crega oportú, en edició de butxaca amb un tiratge d'entre 500 i 1000 exemplars. Cada dos mesos es publicarà un nou títol de tal manera que, si tot va com cal, la col·lecció durarà un parell d'anys.

Llengües de l'Estat

■ Vicent Pitarch

En contextos en què és descrita la diversitat que caracteritza el panorama sociolingüístic, hi entropessem sovint amb le terme «modalitat», un recurs habitual per assenyalar la variació amb què es manifesten els parlars i que, emprat amb aquest valor precís, considero un terme notòriament ambigu, confús i àdhuc tendencios.

M'afanyo a indicar que, tanmateix, el mot «modalitat» se'm fa nítid i operatiu quan és emprat per indicar l'estatut de l'oració (enunciativa, interrogativa, exclamativa, etcètera), això és, la mena de relació que l'oració estableix, en el discurs, entre parlant, oient i contingut del missatge. Així doncs, a l'encert conceptual que repre-

senten les «modalitats oracionals» s'oposa l'embull que hi ha implícit en l'expressió «modalitats lingüístiques».

Dissortadament, aquest embull pren consistència així que la «modalitat» comença a circular en contextos lingüístics de caire jurídic. Els gestors de l'administració pública, i encara més els oficials de la jurisprudència, han dotat el terme de connotacions polítiques, segons les quals la «modalitat» apuntaria a manifestacions de la variació lingüística que han estat prèviament estigmatitzades com a degradades i, en tot cas, com a formes perifèriques del sistema lingüístic estatal.

Clar i ras, des de l'òptica de

l'administració central, les modalitats esdevenen excrescències de la llengua de l'estat. La «modalitat», investida de prejudici de variant lingüística subalterna, conté un to inequívocament paternalista, posada en boca dels valedors centrals de l'estat. Així, hi sentireu a parlar de modalitats del gallec o del basc o del català o de l'aragonès, no pas, però, de l'espanyol. Heus ací una jugada capciosa, que va difondre, amb una fórmula de certa elegància, l'article 3.3 de la Constitució espanyola i tot seguit les «modalitats» feien el seu propi forat a l'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears i a la seva legislació subsegüent.

Aquest ús sectari de les «modalitats» introdueix en contextos de caire polític –no el trobareu pas en textos de lingüística– elements confusionaris que cooperen a establir-hi una ratlla discriminatòria entre l'espanyol i la resta del panorama sociolingüístic de l'estat. Al capdavall, en oposició a l'espanyol –llengua exempta de «modalitats» i, doncs, unitària i compacta– les altres llengües –marcades per les «modalitats» intrínseques– es debatrien entre la inconsistència interna i la segmentació constant; inviades, en definitiva, per exercir les funcions estàndards que reclamen les tecnologies de la comunicació.

SOM D'EIXE MÓN



Balanços

■ Francesc Ricart i Orús

El solstici d'estiu és també un temps de fer balanços, com quan acaba l'any. Temps de notes escolars, potser temps de prendre decisions d'acord amb els resultats; s'aturen les activitats parlamentàries de les quals, per cert, poc que en sabem la gent del carrer; temps de foc purificador, el de Sant Joan, de gran valor simbòlic a les terres dels Països Catalans; i temps de planejar vacances, una cosa que forma part d'aquest paisatge estiuenc: s'ha de fer vacances.

Aquest semestre, però, ens ha vingut marcat per una sèrie de fets que, lluny de poder-ne fer una valoració definitiva, segurament, quan acabe l'estiu encara seran actuals i, qui sap si, tristament actuals. Fem-ne memòria: **la llei de qualitat** de l'ensenyament, que no ha fet gens ni mica de gràcia als docents i al públic en general perquè ningú no hi sap veure on serà la qualitat del títol; **la llei de partits**, que a hores d'ara és per a un partit que té nom i cognoms i que, en endavant, vés a saber a qui li pot tocar; o el **decret de la reforma de l'atur** que ja ha estat constestada per una Vaga General que ha il·lusionat els sindicats mentre que el del bigoti se l'ha passat pel bigoti.

Al món, el conflicte d'Orient Mitjà no té aturador i ens té ben aclaparats; els problemes econòmics i socials de l'Argentina i del Brasil ens recorden els aspectes neoliberals de la globalització; Pakistan i l'Índia tornen a dirimir els seus problemes centrats en el Caixmir i recorden la utilitat que poden tenir les

armes nuclears. Ja ho veuen, molts fronts oberts –massa i massa oberts– sense possibilitat de fer-ne una valoració definitiva que voldria dir que ja estan superats...

Prop de casa, vaja, a casa, també hi ha balanços que fan de mal fer: per exemple quin resultat ha tingut la llei de llengües de l'Aragó? Sí, ja ho sé que el meu veí de revista, l'estimat Ramon Sistac, ens ha recordat que no hi ha hagut encara la llei i que per tant ara un servidor pixa fora de test. Però no vindrà d'un article més, ni d'un manifest i del que calga perquè s'adonen que això s'ha de fer encara que només siga per poder començar a fer-ne balanços!

És clar que als altres països també deuen estar veient visions i no els ixen els números a l'hora de valorar els seus èxits: com hauran valorat la suspensió de la inauguració de la Porta dels Països Catalans, a Salses, a la Catalunya del Nord? (els n'havia parlat ací mateix, no fa massa). I quin balanç deu fer allò que en diuen Acadèmia Valenciana de la Llengua quan, enmig de la feinada, se'ls ha colat gols com el de la prohibició dels autors catalans en els programes escolars de literatura o la no exigència del requisit de l'acreditació del coneixement del català per treballar a l'administració. A les illes potser estan més cofois: celebren diades per la llengua, i diuen que els va anant bé; però fixem-nos amb quins eslògans: *Ara, encara hi som a temps!* Lectura positiva?, lectura negativa? Posem-hi esperançadora.

I al Principat? «Tot va molt bé, tot va molt bé» (recordeu aquella cançó de La Trinca i la senyora baronessa?). Tot, si no fos perquè... (podeu omplir els punts suspensius, per exemple: si no fos pel baix ús social de la llengua, si no fos pels pactes amb el PP, si no fos...)

Vaja, que tenim uns balanços ben galdosos i el setembre és a tocar. Val més que abaixem la persiana i pengem-hi el castís: «Tancat per vacances».

Congrés mundial sobre polítiques lingüístiques

■ Natxo Sorolla



La discussió sobre el futur de la diversitat lingüística amb el creixement i accentuació de les interaccions s'ha convertit en el centre del debat sociolingüístic d'àmbit mundial. Què representa esta diversitat per al progrés de la humanitat i què fan les comunitats lingüístiques amb el seu futur són els grans temes de fons que es van tractar al Primer Congrés Mundial de Política Lingüística, celebrat a Barcelona del 16 al 20 d'abril.

La convocatòria del congrés va estar en mans de l'Institut Linguapax, vinculat al Centre Unesco de Catalunya, amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya i el suport del Govern de les Illes Balears, la UNESCO, la Fundación Cultura de Paz i el Fòrum Barcelona 2004 (Ajuntament de Barcelona). Una vegada més constatem l'absència de col·laboració del Govern Aragonès, que té entre les seues mans la definició d'una política lingüística pròpia que garanteixi la continuïtat de les comunitats lingüístiques catalana i aragonesa dintre el seu territori i el reconeixement dels seus respectius drets lingüístics.

Els eixos principals en què es va estructurar el congrés van ser molt diversos. Els participants van abordar-hi els reptes que representen, per a les llengües minoritzades, de les noves tecnologies de la informació i de les indústries culturals; les

formes de gestionar la diversitat lingüística als grans centres urbans; els nous enfocaments d'ensenyament de llengües minoritzades, amb especial atenció a les discriminacions exercides en models educatius aparentment igualitaris; el paper de les llengües en les identitats col·lectives; les potencialitats de les lleis lingüístiques com a instruments de foment de les llengües, a partir d'algunes de les experiències més reeixides dins la política lingüística; i el valor de la societat civil i les organitzacions com a generadores i impulsores de polítiques lingüístiques oficials.

Fèlix Martí, president de l'Institut Linguapax va mostrar la preocupació que es viu des de la UNESCO pel darrer informe sobre les llengües, segons el qual 3.000 de les 6.000 llengües vives tenen un risc de desaparició imminent. La mateixa investigació informa que s'està acabant l'aïllament de les comunitats locals, la qual cosa potencia la preocupació que viuen totes les comunitats lingüístiques (grans i menudes) pel seu futur, inclosa la llengua anglesa. Simultàniament, s'ha estès un consens general sobre el sentit positiu de la diversitat lingüística. És a partir d'estos principis d'on va nàixer la voluntat d'este congrés: presentar les polítiques necessàries per fer viable la sostenibilitat de la diversitat.

Dels temes tractats al Congrés mostrarem aquí els més importants per al català i, concretament, per al català a Aragó.

Virginia Unamuno va presentar l'anàlisi feta per Mercator de la Carta Europea

de les Llengües. Destacava que la signatura feta per l'Estat Espanyol només serà aplicable completament a les llengües reconegudes com a oficials als estatuts, reservant per les que els estatuts d'autonomia protegeixen i emparen l'aplicació de les disposicions (...) que puguin raonablement aplicar-se. Així, la conseqüència és que es reconeixen uns drets lingüístics ja aplicats a partir dels estatuts i lleis de política lingüística mentre es manté la postergació legal de les llengües no reconegudes com a oficials als Estatuts, com és el cas del català a Aragó, precisament les que corren més risc de substitució.

Gotzon Egia va presentar el programari lliure informàtic com a futura aposta per assegurar la presència de les llengües minoritàries a les noves tecnologies. Així va dir que la política actual de subvenció de les traduccions dels programes de Microsoft no era viable perquè ben aviat queden obsolets, i que s'havia d'apostar pel programari lliure com Linux, de propietat universal i que es construeix a partir de l'esforç voluntari dels programadors.

Joe Mac Donnacha va exposar el cas del gaèlic a Irlanda, assenyalant que resulta difícil ampliar l'ús d'aquest idioma

en l'àmbit institucional, entre altres coses perquè els parlants tendeixen identificar el gaèlic amb l'administració local i l'anglès amb l'administració estatal.

Un dels projectes civils de política lingüística de major èxit que es va presentar va ser el de Bai Euskarari nascut l'any 97. Amb l'adhesió preliminar de les Cooperatives Mondragon, l'Athletic de Bilbao i ELA, es va firmar un compromís d'adoptar l'euskara com a llengua normal de les empreses (retolació, publicitat, requisit per a les noves contractacions, llengua de funcionament intern...). Aquesta adhesió va veure's seguida per l'adhesió de 899 grans empreses amb un total de 200.000 socis. Així, el compliment dels compromisos s'assegura amb l'expedició de certificats Bai Euskarari que representen una potent arma de publicitat per a les empreses. L'experiència era valorada com un èxit rotund.

En termes generals, cal remarcar l'èmfasi que va fer-se al llarg de tot el congrés a favor d'un aprenentatge de llengües de caràcter additiu i no substractiu. En altres paraules, l'aprenentatge de llengües no ha de fer-se a costa del coneixement de la llengua materna, sinó al seu costat.



SUBSCRIU-T'HI

974 47 19 93 • 93 805 02 70

13^è TROBADA CULTURAL
DEL
MATARRANYA

BESEIT, 2, 3 i 4 D'AGOST DE 2002

exposicions el delta de l'ebre un oasi per a les aus
els ports un paradís de pedra desideri lombarte:
ataüllar el món des del molinar **presentacions de**
llibres endevineu els ocells **epistolari de desideri**
lombarte espurnes **activitats didàctiques** lo meu
moixó **teatre** un llop boiget **concert** corals del
matarranya **música** quico el cèlio el noi i el mut de
ferrerries **presentacio disc** una roella al cor

organitza:



col·laboren:

